

การเจริญของเส้นใยเห็ดเหาะจากวนอุทยานภูเขาไฟกระโดง
บนอาหารเลี้ยงเชื้อในห้องปฏิบัติการ
MYCELIAL CULTIVATION OF *ASTRAEUS* SP.
FROM KHAO KRA-DONG VOLCANO FOREST PARK
ON AGAR MEDIUM IN LABORATORY

เทพอัสสร แสนสุข* และสุธีรา สุนทรารักษ์

Tepupsorn Saensuk*, and Suteera Suntararak

Faculty of Science, Buriram Rajabhat University

*corresponding author e-mail: microbiology_noina@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

ปัจจุบันนี้พบว่าจำนวนป่าไม้ได้ลดลง และมีการบุกรุกทำลายป่ามากขึ้นจึงก่อให้เกิดผลเสียต่อระบบนิเวศของสิ่งมีชีวิตที่เจริญในป่าเหล่านี้ และเห็ดเหาะเป็นสิ่งมีชีวิตที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากปัญหานี้ด้วย จากการสำรวจความหลากหลายของเห็ดป่าในเขตอนุทยานภูเขาไฟกระโดงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557-2559 พบว่าปริมาณของเห็ดป่าโดยเฉพาะเห็ดเหาะมีปริมาณลดลงเรื่อย ๆ และมีราคาแพงขึ้นทุกปี จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเจริญของเส้นใยเห็ดเหาะจากวนอุทยานภูเขาไฟกระโดงเพื่อหาแนวทางในการที่จะเพิ่มผลผลิตหัวเชื้อเห็ดเหาะคืนสู่ธรรมชาติ ซึ่งงานวิจัยนี้พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการเจริญของเส้นใยเห็ดเหาะในห้องปฏิบัติการ จำนวน 3 ไอโซเลต คือ *Astraeus* KKV01, *Astraeus* KKV04 และ *Astraeus* KKV05 นั้นคืออาหารเลี้ยงเชื้อ Potato Dextose Agar (PDA) รองลงมาคืออาหารเลี้ยงเชื้อ Potato Dextose Agar modified+2% volcano's soil (PDA+2%S) และสภาวะที่เหมาะสมต่อการเจริญของเส้นใยคือเลี้ยงบนอาหาร PDA ที่อุณหภูมิ 25-30°C ค่าความเป็นกรด-ด่างที่ pH 4-7 โดยมีค่าเส้นผ่านศูนย์กลางโคโลนีเฉลี่ย 85.67 ± 2.08 , 83.33 ± 2.08 และ 80.00 ± 1.00 มิลลิเมตร ตามลำดับ ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้เป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาและขยายหัวเชื้อเห็ดเหาะให้กลับคืนสู่ธรรมชาติได้มากขึ้นและยั่งยืน เพื่อคืนความอุดมสมบูรณ์ให้กับผืนป่าวนอุทยานภูเขาไฟกระโดงและช่วยเหลือชาวบ้านในการดำรงชีวิตด้วยการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: เห็ดเหาะ พืชเหอ เส้นใย ดินภูเขาไฟ

Abstract

At the present time, the number of forests has been decreasing due to the forest destruction. This has an effect on ecosystem of organisms living in the forests. *Astraeus* sp. are also directly affected by this problem. According to the survey of diversity of wild mushrooms in Khao Kra-Dong Volcano Forest Park during 2014-2016, it was found that the amount of wild mushrooms, especially *Astraeus* sp., has been decreasing, and the prices are rising every year. It is, therefore, essential to study the

factors affecting mycelial cultivation of *Astraeus* sp. to find the way to increase the leaven yield of *Astraeus* sp. back to nature. The results found that the factor affecting mycelial cultivation of *Astraeus* sp. with three isolates: *Astraeus* KKV01, *Astraeus* KKV04 and *Astraeus* KKV05 in the laboratory grew well in Potato Dextose Agar (PDA) and Potato Dextose Agar modified+2% volcano's soil (PDA+2%S) respectively. The best conditions for mycelial cultivation of *Astraeus* sp. were at on PDA 25-30°C, pH 4-7 and with the mean colonial diameters of 85.67 ± 2.08 , 83.33 ± 2.08 and 80.00 ± 1.00 mm, respectively. This study is the beginning of sustainable development and the increase of the leaven yield of *Astraeus* sp. to restore abundance to Khao Kra-Dong Volcano Forest Park and to support sustainable self-sufficiency of the villagers.

Keywords: *Astraeus* sp., PDA, mycelium, volcano's soil

บทนำ

จากโครงการวิจัยเรื่องการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของเห็ดพื้นบ้านที่รับประทานได้ บริเวณพื้นที่วนอุทยาน ภูเขาไฟกระโดง ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ของผู้วิจัยในปี พ.ศ. 2558 ที่ผ่านมานั้น พบว่าในพื้นที่เขตรวนอุทยานภูเขาไฟกระโดงมีเนื้อที่ประมาณ 1,450 ไร่ ซึ่งนอกจากมีสภาพเป็นวนอุทยานแล้ว พื้นที่ดังกล่าวได้ถูกประกาศให้เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขากระโดงและพื้นที่ป่าถาวรของชาติ โดยปัจจุบันสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงและเนินเขา สภาพป่าเป็นป่าแดงหรือป่าเต็งรัง มีเนินเขาขนาดเล็ก 2 ลูกติดกัน สูงจากพื้นที่โดยรอบประมาณ 60 เมตร เนินเขาด้านทิศใต้ เรียกว่า “เขาใหญ่” ส่วนเนินเขาด้านทิศเหนือ เรียกว่า “เขากระโดง” และเนื่องจากในบริเวณนั้นตั้งอยู่ใกล้แหล่งน้ำจึงค่อนข้างเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านจึงได้ใช้ประโยชน์จากผืนป่านี้ไม่ว่าจะเป็นของป่าหรือยาสมุนไพร โดยเฉพาะเห็ดที่พบกระจายไปทั่วพื้นที่ ซึ่งชาวบ้านในพื้นที่โดยรอบได้ใช้ประโยชน์ ทั้งในด้านอาหารและการประกอบอาชีพเสริมรายได้เป็นอย่างดีเป็นกอบเป็นกำ โดยส่วนใหญ่แล้วพบว่าชาวบ้านมีการเข้าเก็บเห็ดพื้นบ้านเพื่อนำไปเป็นอาหารและจำหน่ายในช่วงฤดูฝน เห็ดพื้นบ้านจึงมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้านอย่างยิ่ง อีกทั้งเห็ดเป็นเชื้อราที่มีประโยชน์ทั้งในทางตรงและทางอ้อมต่อมนุษย์ (Saensuk, 2017)

เห็ดเผาะ หรือ เห็ดถอบ (*Astraeus hygrometricus*) เป็นเห็ดราชนิดหนึ่งในวงศ์ Diplocystaceae ดอกเห็ดอ่อนมีรูปร่างกลม ผิวเรียบสีขาวหรือมีรอยเปื้อนดิน ผิวด้านนอกของเห็ดเผาะจะเปลี่ยนสีเป็นสีน้ำตาลอ่อนจนไปเป็นสีน้ำตาลแก่ มีเนื้อเหนียวและแข็งขึ้น เห็ดเผาะมีเปลือก 2 ชั้น เปลือกชั้นนอกประกอบด้วยเนื้อเยื่อ 2-3 ชั้นติดกัน หนาประมาณ 1-3 มิลลิเมตร เห็ดเผาะเป็นไมคอร์ไรซาที่เติบโตร่วมกับต้นไม้หลายชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในดินร่วนปนทราย เห็ดเผาะเป็นเห็ดเศรษฐกิจพื้นเมืองของไทยที่มีผู้นิยมบริโภคกันมากเนื่องจากมีเนื้อสัมผัสที่ดี โดยเฉพาะในเขตรวนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์นั้นมีราคาที่สูง อีกทั้งยังมีรสชาติที่ดีกว่าเห็ดเผาะในบริเวณอื่น เนื่องจากเห็ดเผาะที่ขึ้นบริเวณนี้เป็นเห็ดเผาะที่เจริญในเขตพื้นที่ดินภูเขาไฟที่มีความอุดมสมบูรณ์ของพืชชนิดต่าง ๆ รวมทั้งไม้วงศ์ ไม้ยาง เช่น ยางนา เต็ง รัง และ เหียง เป็นต้น ที่มักจะเป็นบริเวณที่พบเห็ดเผาะเจริญอยู่ค่อนข้างมากเส้นใยส่วนใหญ่ของเห็ดเผาะเจริญบริเวณรอบปลายรากพืช ช่วยย่อยสลาย

อินทรีย์วัตถุให้อยู่ในสภาพที่รากพืชดูดซึมน้ำไปใช้ง่ายทำให้พืชมีอัตราการเจริญสูงขึ้น ทนแล้งและต้านทานโรคมากขึ้น ส่วนเห็ดได้รับวิตามิน กรดอะมิโนและฮอร์โมนจากรากพืช (Srikitikulchai et al., 2017)

หากแต่ปัจจุบันนี้พบว่าจำนวนป่าไม้ได้ลดลงและมีการบุกรุกทำลายป่ามากขึ้น จึงก่อให้เกิดผลเสียต่อระบบนิเวศของสิ่งมีชีวิตที่เจริญในป่าเหล่านี้ และเห็ดเหาะก็เป็นสิ่งมีชีวิตที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากปัญหาเหล่านี้ด้วย จากการสำรวจความหลากหลายของเห็ดป่าในเขตนอุทยานภูเขไฟกระโดงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557-2559 พบว่าปริมาณของเห็ดป่าโดยเฉพาะเห็ดเหาะมีปริมาณลดลงเรื่อย ๆ และมีราคาแพงขึ้นทุกปี (Saensuk, 2017) เนื่องจากอาหารเป็นปัจจัยที่สำคัญของมนุษย์ ซึ่งถือเป็นความมั่นคงอย่างหนึ่งที่แต่ละท้องถิ่นแต่ละพื้นที่จำเป็นต้องมีความมั่นคง ในแง่ทางโภชนาการนั้นถือว่าเห็ดเป็นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง โดยมีปริมาณโปรตีน เกลือแร่ และเส้นใยสูง แต่มีไขมันอยู่ในระดับต่ำ นอกจากนี้เห็ดป่าที่บริโภคได้ยังเป็นแหล่งอาหารและสร้างรายได้ของประชาชนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาการเจริญของเส้นใยเห็ดเหาะบนอาหารเลี้ยงเชื้อและอาหารเลี้ยงเชื้อประยุกต์ในห้องปฏิบัติการ ซึ่งจะทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเจริญของเส้นใยเห็ดเหาะในสภาพปลอดเชื้อ เพื่อเป็นการพัฒนาการกระตุ้นการสร้างเส้นใยในห้องปฏิบัติการเพื่อนำไปเพาะเลี้ยงและส่งกลับคืนสู่ธรรมชาติและเป็นแหล่งสร้างอาหารและสร้างรายได้ของคนในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนนั้นสามารถพึ่งตนเองและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสืบไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

ผู้วิจัยทำการศึกษาริบทของชุมชนโดยรอบเขตพื้นที่วนอุทยานภูเขไฟกระโดง ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยศึกษาข้อมูลหัตถิยภูมิและการสัมภาษณ์ประชาชนในชุมชน เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดจุดสำรวจความหลากหลายของชนิดเห็ดป่า ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพของเห็ด และอนุกรมวิธานของเห็ดจากคู่มือการจำแนกเห็ด

2. การทดสอบการเจริญของเส้นใยบนอาหารเลี้ยงเชื้อ

การแยกเส้นใยเห็ดเหาะที่เก็บตัวอย่างจากเขตนอุทยานภูเขไฟกระโดง ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เริ่มจากทำความสะอาดโดยปิดเศษดินที่ติดมากับดอกเห็ดออก จากนั้นตัดขึ้นเนื้อเยื่อด้านในของหมวกเห็ดออกเป็นชิ้นเล็ก ๆ ขนาดประมาณ 2 ลูกบาศก์เซนติเมตร แล้วใช้เข็มเขี่ยเชื้อย้ายขึ้นเนื้อเยื่อวางบนอาหารวุ้นแข็ง Potato Dextrose Agar (PDA) บ่มเชื้อที่อุณหภูมิ $30\pm 2^{\circ}\text{C}$ เป็นเวลา 14 วัน จนได้เส้นใย และเก็บรักษาเส้นใยบริสุทธิ์ในน้ำกลั่นฆ่าเชื้อเพื่อใช้ในการศึกษาต่อไป

จากนั้นจะละลายเส้นใยเห็ดเหาะที่บ่มที่อุณหภูมิ $30\pm 2^{\circ}\text{C}$ เป็นระยะเวลา 14 วัน ด้วยปลายหลอดหยดสาร (pasture pipette) ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.50 เซนติเมตร ที่ผ่านการฆ่าเชื้อแล้ววางบนอาหารเลี้ยงเชื้อ 4 ชนิด ที่ทำการศึกษา ได้แก่ Potato Dextrose Agar (PDA), Malt Extract Agar (MEA), Potato Dextrose Agar modified+2% volcano's soil (PDA+2%S) และ Cassava Dextrose Agar (CDA) อาหารเลี้ยงเชื้อที่มีการใช้มันสำปะหลังแทนมันฝรั่ง แต่ละชุดการทดลองทำ 3 ซ้ำ จากนั้นศึกษาการเจริญเติบโตของเส้นใยเห็ดเหาะด้วยการวัดขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางโคโลนี (colony diameter) ทุก 3 และ 7 วัน แล้วทำการเปรียบเทียบอัตราการสร้างเส้นใยเห็ดเหาะในอาหารแต่ละชนิดเพื่อนำมาใช้ในการทดลองต่อไป

3. การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างเส้นใยของเห็ดเผาะ

เตรียมอาหารเลี้ยงเชื้อแต่ละชนิดพร้อมควบคุมปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ค่า pH (pH 4, 7, 9, 12) อุณหภูมิในการบ่ม (25, 30, 37°C) และแสงสว่าง 500 ลักซ์ จากนั้นนำชิ้นส่วนเห็ดแต่ละส่วนวางลงตรงกลางจานอาหารเลี้ยงเชื้อแล้วบ่มเชื้อเพื่อศึกษาการเจริญเติบโตของเส้นใยเห็ด วัดขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางโคโลนีด้วยเวอร์เนียร์ทุก 3 และ 7 วัน แล้วทำการเปรียบเทียบอัตราการสร้างเส้นใยเห็ดที่บ้านแต่ละชนิดจากแต่ละส่วนของเห็ด

4. การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

โดยวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance, ANOVA) และวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยตามวิธีการ Duncan's New Multiple Range Test โดยใช้โปรแกรม SPSS ($p \leq 0.05$)

ผลการวิจัย

วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง มีสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงและเนินเขา สภาพป่าเป็นป่าแดง หรือป่าเต็งรัง มีเนินเขาขนาดเล็ก 2 ลูกติดกัน สูงจากพื้นที่โดยรอบประมาณ 60 เมตร เนินทางทิศใต้เรียกว่า เขาใหญ่ ส่วนเนินทางทิศเหนือเรียกว่า เขาระโดง ซึ่งเนินเขาทั้งสองนี้เกิดจากการทับถมของเศษหินภูเขาไฟที่พ่นปะทุออกมาทางทิศตะวันออกและตะวันตก มีลักษณะเกือบเป็นที่ราบไม่เห็นร่องรอยชัดเจน รอบ ๆ เนินเขาเป็นเนินธรรลวาว ดังภาพที่ 1A (Figure 1A) ซึ่งเป็นพืดหิน จากการสำรวจความหนาของชั้นลาวาจากการระเบิดของเหมืองหิน พบว่ามีความหนามากกว่า 20 เมตร และแผ่กระจายไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของยอดเขามากกว่าทางทิศทางอื่น จากการสำรวจแหล่งที่พบเห็ดป่าที่นำมาเพาะเส้นใยในห้องปฏิบัติการนั้น พบว่าเห็ดส่วนใหญ่จะพบในพื้นที่ป่าเต็งรัง หรือป่าผสมผลัดใบผสมเต็งรัง

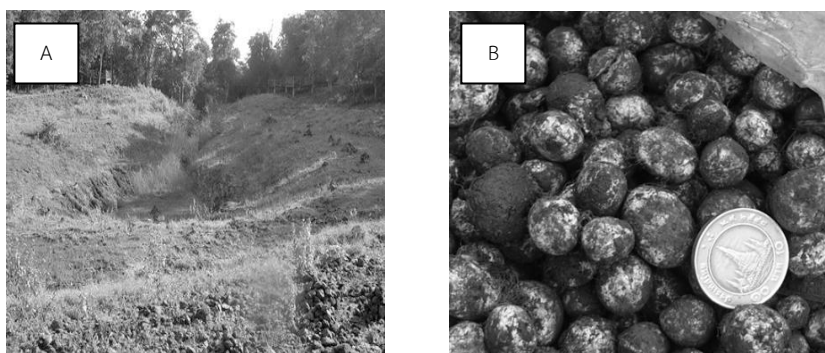
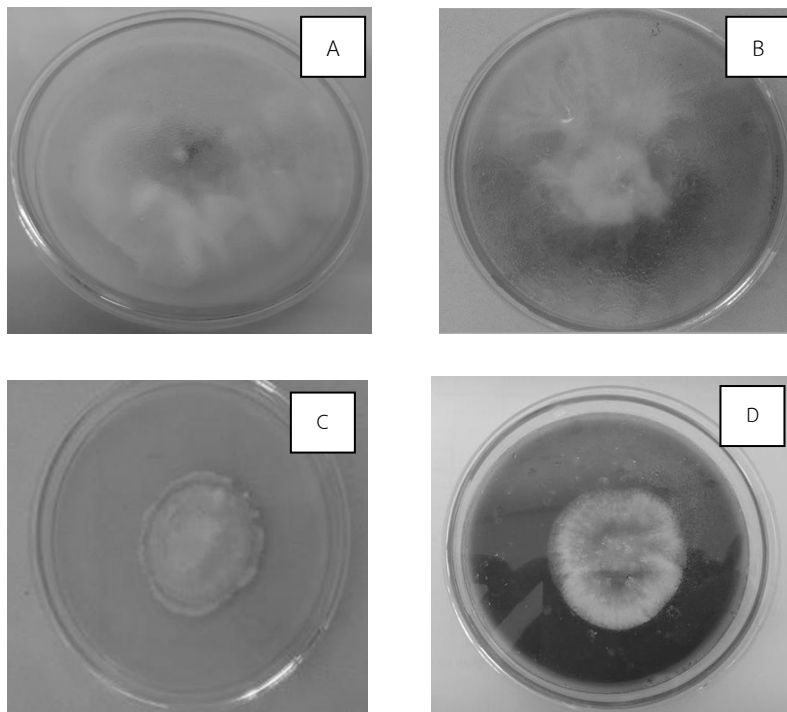

Figure 1 A) sampling sites at Khao Kra-dong Volcano Forest Park
B) specimens of *Astraeus* sp.

จากการแยกเส้นใยจากเห็ดเผาะ (*Astraeus* sp.) มีลักษณะที่ดังภาพที่ 1B (Figure 1B) สามารถได้ในบริเวณเขตนวนอุทยานภูเขาไฟกระโดง โดยการใช้อาหาร PDA และบ่มเชื้อที่อุณหภูมิ $30 \pm 2^\circ\text{C}$ เป็นระยะเวลา 7-20 วัน จากผลการทดลองพบว่าสามารถแยกเส้นใยบริสุทธิ์ของเห็ดเผาะ ได้จำนวน 3 ไอโซเลต ดังนี้ *Astraeus* KKV01, *Astraeus* KKV04 และ *Astraeus* KKV05 โดยพบว่าลักษณะของโคโลนีมีการสร้างเส้นใยสีเหลืองถึงสีเหลืองอมส้ม หรือสีขาวถึงสีเหลืองอ่อน และเส้นใยมีการเจริญได้ช้า จากผล

การศึกษาการเจริญของเส้นใยเห็ดเผาะ *Astraeus* KKV01, *Astraeus* KKV04 และ *Astraeus* KKV05 บนอาหารแข็งเลี้ยงเชื้อในห้องปฏิบัติการสภาวะปลอดเชื้อ โดยวัดจากขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางโคโลนี หลังจากที่มีการบ่มเป็นระยะเวลา 7 วัน พบว่าอาหารเลี้ยงเชื้อที่เหมาะสมต่อการเจริญของเห็ดเผาะทั้ง 3 ไอโซเลต ได้แก่ อาหารเลี้ยงเชื้อ PDA โดยการเจริญของเห็ดเผาะที่ดีที่สุดคือไอโซเลต *Astraeus* KKV01, *Astraeus* KKV04 และ *Astraeus* KKV05 ตามลำดับ โดยมีเส้นผ่านศูนย์กลางโคโลนีเฉลี่ย 85.67 ± 2.08 , 83.33 ± 2.08 และ 80.00 ± 1.00 มิลลิเมตร ตามลำดับ รองลงมาได้แก่อาหารเลี้ยงเชื้อ PDA+2% volcano soil ซึ่งมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางโคโลนีเฉลี่ย 74.33 ± 1.53 , 73.00 ± 2.65 และ 67.33 ± 1.53 มิลลิเมตร ตามลำดับ ดังตารางที่ 1 (Table 1) โดยในดินภูเขาไฟนั้นพบว่ามีความโปร่งพรุน และยังมีซิลิกา ซิลิกอน ที่ละลายน้ำได้มีประโยชน์อย่างยิ่งกับพืช รวมทั้งเห็ดด้วย ดินภูเขาสามารถเพิ่มผลผลิตเห็ดได้โดยผสมในขี้เลื่อยหรือวัสดุเพาะแทนการใส่ขี้ปขี้มและปุ๋ยขี้วัว นำไปเพาะเห็ดตามปกติทำให้ผลผลิตเห็ดเพิ่มขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพ อีกทั้งเห็ดเผาะตัวอย่างที่นำมาทำการวิจัยในครั้งนี้เป็นเห็ดเผาะที่เก็บตัวอย่างจากพื้นที่วนอุทยานภูเขาไฟกระโดงที่เป็นบริเวณของดินภูเขาไฟ เส้นใยเห็ดเผาะที่เพาะเลี้ยงลงบนอาหารเลี้ยงเชื้อสูตรต่าง ๆ มีลักษณะโคโลนีและความหนาแน่นของเส้นใยที่แตกต่างกัน ดังแสดงในภาพที่ 2 (Figure 2) โดยการเจริญบนอาหารเลี้ยงเชื้อ จะมีลักษณะโคโลนีสีขาวถึงสีครีม และในอาหารเลี้ยงเชื้อ PDA มีการเจริญของเส้นใยหนาแน่นที่สุด

Figure 2 Colony diameter of *Astraeus* KKV01 on different culture media at 30°C after 7 days of inoculation. A) PDA B) PDA+2%S C) CDA and D) MEA

Table 1 Effect of different culture media on mycelial growth of *Astraeus* sp. three isolates of at 30 ± 2 °C after 14 days of inoculation.

Mushroom isolates	Mycelial growth (Colony diameter (mm))			
	PDA	CDA	PDA+2%S	MEA
<i>Astraeus</i> KKV01	85.67±2.08 ^a	63.33±1.53 ^c	74.33±1.53 ^b	75.67±3.51 ^b
<i>Astraeus</i> KKV04	83.33±2.08 ^a	62.33±1.54 ^c	73.00±2.65 ^b	72.33±3.51 ^b
<i>Astraeus</i> KKV05	80.00±1.00 ^a	62.00±2.65 ^c	67.33±1.53 ^b	71.00±1.00 ^b

Remark Within a column, followed by the same letter are not significantly different at $p = 0.05$ by ANOVA's test.

จากนั้นได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเจริญของเส้นใยเห็ดเผาะทั้ง 3 ไอโซเลต โดยทำการศึกษาระดับอุณหภูมิมีผลต่อการเจริญของเส้นใยโดยใช้อุณหภูมิในการบ่มเส้นใยเป็น 25, 30 และ 37°C เป็นระยะเวลาในการบ่ม 14 วัน จากนั้นทำการวัดขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางโคโลนีเฉลี่ยพบว่า เส้นใยของเห็ดเผาะทั้ง 3 ไอโซเลตเจริญได้ดีที่สุดที่อุณหภูมิ 30°C รองลงมาคือ 25°C โดย *Astraeus* KKV01 มีการเจริญที่ดีที่สุด รองลงมาคือ *Astraeus* KKV04 และ *Astraeus* KKV05 ตามลำดับ เส้นผ่านศูนย์กลางโคโลนีเฉลี่ยที่อุณหภูมิ 30°C คือ 85.67 ± 2.08 , 83.33 ± 2.52 และ 80.00 ± 1.00 mm. จึงได้มีการนำอุณหภูมิ 30°C มาใช้ในการบ่มเส้นใยเห็ดเผาะต่อไป ดังตารางที่ 2 (Table 2)

ปัจจัยที่สำคัญต่อการเจริญของเส้นใยเชื้อราจากเห็ดเผาะ คือค่าความเป็นกรด-ด่างของอาหารเลี้ยงเชื้อ โดยค่าความเป็นกรด-ด่างที่เหมาะสมต่อการเจริญของเส้นใยเห็ดเผาะที่เก็บตัวอย่างจากวนอุทยานภูเขาดงพญาเย็นคือ pH 7 รองลงมาคือค่า pH 4, 9 และ 12 ตามลำดับ โดย *Astraeus* KKV01 มีการเจริญของเส้นใยดีที่สุดคือ มีค่าเฉลี่ยเส้นผ่านศูนย์กลางโคโลนีเท่ากับ 85.67 ± 1.16 , 66.00 ± 3.00 , 45.67 ± 1.53 และ 36.67 ± 1.16 มิลลิเมตร ตามลำดับ ซึ่งมีสภาพ pH ใกล้เคียงกับสภาพ pH ของดินในธรรมชาติที่มีความเป็นกรดอ่อนถึงเป็นกลาง ดังตารางที่ 3 (Table 3)

Table 2 Mycelial growth of three isolates of *Astraeus* sp. at different temperatures after 14 days of inoculation.

Mushroom isolates	Mycelial growth (Colony diameter (mm))		
	25°C	30°C	37°C
<i>Astraeus</i> KKV01	66.00±3.00 ^b	85.67±2.08 ^a	48.00±1.00 ^c
<i>Astraeus</i> KKV04	60.33±0.58 ^b	83.33±2.52 ^a	33.67±2.08 ^c
<i>Astraeus</i> KKV05	67.00±2.00 ^b	80.00±1.00 ^a	35.00±2.65 ^c

Remark Within a column, followed by the same letter are not significantly different at $p = 0.05$ by ANOVA's test.

Table 3 Mycelial growth of three isolates of *Astraeus* sp. at different pH value on medium at 30°C after 7 days of inoculation

Mushroom isolates	Mycelial growth (Colony diameter (mm))			
	pH 4	pH 7	pH 9	pH 12
<i>Astraeus</i> KKV01	52.33±0.58 ^b	85.67±1.16 ^a	45.67±1.53 ^c	36.67±1.16 ^d
<i>Astraeus</i> KKV04	53.67±1.53 ^b	83.33±2.51 ^a	42.33±1.16 ^a	33.67±0.58 ^d
<i>Astraeus</i> KKV05	55.00±1.00 ^b	80.00±1.00 ^a	45.67±1.56 ^a	37.67±1.53 ^d

Remark Within a column, followed by the same letter are not significantly different at $p = 0.05$ by ANOVA's test.

อภิปรายผล

จากการสำรวจและเก็บตัวอย่างเห็ดเหาะในเขตวนอุทยานภูเขาไฟกระโดงในช่วงเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2559 ถึง พฤษภาคม พ.ศ. 2560 พบว่ามีแนวโน้มนลดลงกว่าปีที่ผ่านมาเนื่องจาก ปัจจุบันป่าไม้ถูกบุกรุกเป็นพื้นที่ทำกินมากขึ้น มีตัวอย่างเห็ดเหาะจำนวน 8 ไอโซเลต และมีจำนวน 3 ไอโซเลต ที่สามารถเจริญได้ในอาหารเลี้ยงเชื้อในห้องปฏิบัติการคือ *Astraeus* KKV01, *Astraeus* KKV04 และ *Astraeus* KKV05 จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเจริญของเส้นใยเห็ดเหาะในสภาพปลอดเชื้อในระดับห้องปฏิบัติการนั้นพบว่าสามารถแยกเส้นใยเห็ดเหาะ (*Astraeus* sp.) จากธรรมชาติ ให้ได้เส้นใยบริสุทธิ์บนอาหารแข็งได้ โดยอาหารเลี้ยงเชื้อที่เหมาะสมต่อการเจริญของเส้นใยเห็ดเหาะคือ อาหารเลี้ยงเชื้อ PDA และอาหารเลี้ยงเชื้อ PDA+2% volcano soil ที่มีการเติมดินภูเขาไฟ ซึ่งช่วย กระตุ้นการเจริญของเส้นใยเห็ดเหาะได้รองลงมา ซึ่งมีความแตกต่างของเส้นใยที่เจริญบนอาหารเลี้ยงเชื้อ สูตรต่าง ๆ นั้นไม่ทำให้สีอาหารเลี้ยงเชื้อเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการ เจริญของเส้นใยเห็ดเหาะที่มีการวางขายในตลาดแมร์ม อ.แมร์ม จ.เชียงใหม่ โดยพบว่าเส้นใยเห็ดเหาะ เจริญได้ดีในอาหารวุ้นแข็ง สูตร Modified Melin Norkans Agar (MMN) และ Malt Extract Agar (MEA) มีการเจริญของเส้นใยได้ดีที่สุด รองลงมาได้แก่ อาหารสูตร Hagem, Gamborg และ PDA (Hanmoungjai, 2014)

การเจริญของเส้นใยของเห็ดเหาะในการทดลองนี้มีอุณหภูมิที่เหมาะสมต่อการเจริญของเส้นใย เห็ดเหาะ คือ 25 และ 30°C สอดคล้องกับการศึกษาของ Hanmoungjai (2014) ที่พบว่าอุณหภูมิที่ เหมาะสมในการเจริญของเส้นใยอยู่ในช่วง 25-30°C อีกทั้งเห็ดเหาะนี้ถูกจัดอยู่ในกลุ่มราไมคอร์ไรซานั้น อุณหภูมิเป็นสภาพแวดล้อมที่มีความสำคัญยิ่งในการเจริญ และการปรับตัวให้อยู่รอดของราไมคอร์ไรซา ราเอคโตไมคอร์ไรซาแต่ละชนิดแต่ละสายพันธุ์เจริญในช่วงอุณหภูมิแตกต่างกันออกไป (Hacskeylo et al., 1965) อุณหภูมิที่เหมาะสมต่อการเจริญของราเอคโตไมคอร์ไรซาส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 18-27°C เนื่องจากมีอุณหภูมิและความชื้นที่เหมาะสมต่อการเจริญในระยะการเจริญของเส้นใย โดยสามารถพบ เห็ดเหาะได้ตั้งแต่ช่วงปลายฤดูร้อนถึงต้นฤดูฝน ในช่วงเดือนเมษายนจนถึงเดือนมิถุนายนของแต่ละปีได้ โดยอุณหภูมิผิวดินเฉลี่ย 27°C อุณหภูมิใต้ดินเฉลี่ย 25°C (Hacskeylo et al., 1965; Sanmee et al., 2010) ซึ่งจากการศึกษาของ Sanmee et al. (2010) ที่พบว่าที่อุณหภูมิ 37°C เส้นใยเห็ดเหาะสามารถ เจริญได้ดีเช่นเดียวกับการเจริญที่อุณหภูมิ 30°C

อีกทั้งปัจจัยในด้านความเป็นกรด-ด่างก็มีผลต่อการเจริญของเส้นใย โดยส่วนใหญ่เชื้อราเจริญได้ดีที่ระดับ pH 5-6 (Sanmee et al. 2010; Yamanaka, 2003) ในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ราเอคโตไมคอร์ไรซาเจริญอยู่ได้นั้น จะมีความเป็นกรด-ด่างแตกต่างกันไปอย่างมาก ความเป็นกรด-ด่างที่เหมาะสมในการเจริญของราเอคโตไมคอร์ไรซาส่วนใหญ่ อยู่ระหว่าง 4.5 - 5.5 (Hung & Trappe, 1983) ราเอคโตไมคอร์ไรซาแต่ละชนิด หรือต่างสายพันธุ์ จะมีความสามารถเจริญในสภาวะที่มีความเป็นกรด-ด่างแตกต่างกันด้วย Hanmoungjai (2014) พบว่าความเป็นกรด-ด่าง (pH) ต่อการเจริญเติบโตของเส้นใยเห็ดเหาะ *A. hygrometricus* Morgan โดยวัดจากขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางโคโลนีเฉลี่ยนั้น พบว่ามีการเจริญของเส้นใยบนอาหาร PDA, MMN ในทุก pH 5, 6, 7 และ 8 และอาหาร MEA ที่ pH 5 และ 6 และบนอาหาร Hagem และ Gamborg ที่ pH 6 ให้การเจริญของเส้นใยดีที่สุด ซึ่งให้ค่าทางสถิติไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p \leq 0.05$) (Hung & Trappe, 1983) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาในครั้งนี้ ส่วนระดับ pH พบว่าอาหารซึ่งส่วนใหญ่มีการเจริญของเส้นใยดีที่สุดที่ pH 4 และ pH 7 และสอดคล้องกับการศึกษาของ Garraway & Evans ที่พบว่าเชื้อรา *Dendryphiella salina* เจริญได้ดีที่ pH 4-6 ส่วนเชื้อรา *Cladosporium herbarium* เจริญได้ดีที่ pH 5-6 (Garraway & Evans, 1984) การศึกษาในครั้งนี้เป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาและขยายหัวเชื้อเห็ดเหาะให้กลับคืนสู่ธรรมชาติได้มากขึ้นและยั่งยืน เพื่อคืนความอุดมสมบูรณ์ให้กับผืนป่าวนอุทยานภูเขาไฟกระโดงและช่วยเหลือชาวบ้านในการดำรงชีวิตด้วยการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนต่อไป

สรุปผลการวิจัย

ปัจจัยที่มีผลต่อการเจริญของเส้นใยเห็ดเหาะในห้องปฏิบัติการ จำนวน 3 ไอโซเลต คือ *Astraeus* KKV01, *Astraeus* KKV04 และ *Astraeus* KKV05 นั้นคืออาหารเลี้ยงเชื้อ Potato Dextose Agar (PDA) รองลงมาคืออาหารเลี้ยงเชื้อ Potato Dextose Agar modified+2% volcano's soil (PDA+2%S) และสภาวะที่เหมาะสมต่อการเจริญของเส้นใยคือที่อุณหภูมิ 25-30°C ค่าความเป็นกรด-ด่างที่ pH 4-7 โดยมีค่าเส้นผ่านศูนย์กลางโคโลนีเฉลี่ย 85.67 ± 2.08 , 83.33 ± 2.08 และ 80.00 ± 1.00 มิลลิเมตร ตามลำดับ ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้เป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาและขยายหัวเชื้อเห็ดเหาะให้กลับคืนสู่ธรรมชาติได้มากขึ้นและยั่งยืน เพื่อคืนความอุดมสมบูรณ์ให้กับผืนป่าวนอุทยานภูเขาไฟกระโดงและช่วยเหลือชาวบ้านในการดำรงชีวิตด้วยการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปี 2560 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ที่ได้สนับสนุนทุนในการศึกษาครั้งนี้ อีกทั้งขอขอบคุณสาขาวิชาชีววิทยา สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะวิทยาศาสตร์ ศูนย์วิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ คณะวิทยาศาสตร์ และมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ที่สนับสนุนอุปกรณ์และเครื่องมือในการทำวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

Garraway M, Evans R. *Fungal Nutrition and Physiology*. Ohio: A Wiley-Interscience Publication, 1984.
Hacskeylo E, Palmer G, Vozzo JA. Effect of temperature on growth and respiration of ectotrophic mycorrhizal fungi, *Mycologia*. 1965; 57: 748-756.

- Hanmoungjai W. Factors Affecting on the growth of mycelium Hed-Pho (*astreaus hygrometricus morgan*) on agar medium and cereal grain medium, *Naresuan University Journal: Science and Technology*. 2014; 22(3): 93-101.
- Harley JL, Smith SE. *Mycorrhizal Symbiosis*. London: Academic Press; 1983, 483.
- Hung LL, Trappe JM. Growth variation between and within species of ectomycorrhizal fungi in response to pH in vitro, *Mycologia*. 1983; 75(2): 234-241.
- Ride JP, Drysdale RB. A rapid method for the chemical estimation of filamentous fungi in plant tissue, *Journal of Plant Physiology*. 1972; 2: 7-15.
- Saensuk T. Local wisdom and biodiversity on mushrooms folk at the Khao Kra-dong Volcano Forest Park on Samed Sub District, Muang District, Buriram Province, *KKU Science Journal*. 2017; 45(2): 343-353.
- Sanmee R, Lumyong P, Dell B. et al. In vitro cultivation and fruit body formation of the black bolete, *phlebopus portentosus*, A popular edible ecto-mycorrhizal fungus in Thailand. *Mycoscience*, 2010; 51: 15-22.
- Srikitikulchai P, Wongkanoun S, Sommai S. *Nutritional influences on mycelium growth of Astraeus in laboratory*. Proceedings of the 4th Science and Emerging Technology for Biodiversity Management; 2017, 184-185.
- Yamanaka, T. The effect of pH on the growth of saprotrophic and ectomycorrhizal ammonia fungi in vitro, *Mycologia*. 2003; 95: 584-589.